

УДК 14:355.02

О.Ю. Панфілов, В.А. Кротюк

Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

СУЧАСНА ВІЙНА: ПРОБЛЕМА ОСМИСЛЕННЯ ХАРАКТЕРУ ТА ЗМІСТУ

Розглянута проблема осмислення характеру та змісту сучасної війни. З використанням історичного матеріалу доведено, що характер сучасної війни радикально змінюється, відрізняється від традиційного розуміння.

Ключові слова: сучасна війна, характер та зміст війни.

Вступ

Постановка проблеми. Визначення характеру майбутніх війн в усі часи існування людства було найважливішим завданням. Без цього немислима цілеспрямована підготовка країни до відбиття агресії або, точніше, її підготовка до можливої війни. Все військове будівництво, у тому числі будівництво збройних сил, планування застосування їх на випадок війни, способи й форми воєнних дій, обсяг і порядок підготовки та проведення мобілізації, морально-психологічна підготовка особового складу армії та населення до війни, підготовка території у воєнному плані, бюджет, організація управлінської діяльності в галузі воєнної безпеки безпосередньо пов'язані з характером майбутньої війни. З легкої руки Карла фон Клаузевиця у науковий обіг увійшло визначення, що «...війна є продовження політики... іншими засобами» [1, с. 39-40]. Відтоді, аналізуючи війну, вчені вважають за необхідне посилатися на дане аксіоматичне положення та використовувати його для характеристики будь-якої війни. Однак з часів К. Клаузевиця минуло вже два сторіччя. Війни XIX й XXI століть значно відрізняються між собою не лише за змістом, але й за суттю. Сучасна війна – якісно нове явище, аналіз якого вимагає уточнення та доповнення існуючих концепцій розвитку суспільства та уточнення понятійного апарата.

Аналіз наукових джерел і публікацій з даної теми свідчить, що проблема характеру та особливості сучасної війни залишається актуальною. Зокрема розгляд тих чи інших аспектів проблематики знайшов відображення в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, військових теоретиків: В. Мандрагелі, Є. Мануйлова, В. Кохна, В. Смолянюка, М. Требіна, І. Воробйова, К. Гаджиева, В. Серебрянникова, С. Тюшкевича, В. Сліпченка, В. Супряги, Е. Тоффлера, С. Хантінгтона та інших. Втім, глибоке розуміння характерних особливостей сучасної збройної боротьби залишається мало розкритим й вимагає філософського осмислення. Заповнити окремі прогалини в осмисленні даної проблеми і є *метою* даної статті.

Основна частина

Дана проблема пов'язана з тематикою досліджень авторів статті та науково-дослідними роботами, що проводить кафедра філософії Харківського університету Повітряних Сил.

Спроби передбачити характер та зміст війн майбутнього здійснювалися вченими, провідними військовими теоретиками в усі часи розвитку людства. Свої прогнози висували політичні діячі, дипломати, історики, навіть представники мистецтва. Зусиллями багатьох мислителів – від Сунь-Цзи, Платона і Аппіана через Н. Макіавелі, Т. Гобса і А. Жоміні до військових теоретиків сучасності були виявлені, описані і обґрунтовані сутнісні ознаки війни, її закони, зміст і форми, що постійно змінюються. Кожен намагався пояснити явище війни, якимось чином обґрунтувати і вивести свою формулу чи то його існування, чи то шляхів його уникнення, подолання.

Війна, за визначенням давньокитайського мислителя Сунь-Цзи, це – найважливіша справа для держави, це – питання життя і смерті, це – або продовження державного існування, або загибель. "Полководець, котрий розуміє сутність війни, – писав він, – керує долею народу і є володарем безпеки держави".

В античні часи започатковано філософську парадигму про егоїстичну природу людини, яка є джерелом агресивної політики держав. Більш сильні з них задовольняють свої інтереси за рахунок менш сильних. Саме Платон писав, що війни, як "головне джерело приватних і громадських бід", відбуваються задля здобуття багатства. На думку Геракліта: "Війна – отець усього і всього цар; одним вона визначила бути богами, іншим – людьми; одних вона зробила рабами, інших – вільними". Він вважав війну нормальним об'єктивним явищем, в основі якого лежить соціально-політична нерівність, яка є невідворотним і справедливим результатом загальної боротьби.

Схожі думки висловлював і Ніколо Макіавелі, який віддавав перевагу вигоді та силі. Для нього сила – основа права, основна мета, до якої повинні прагнути держави. Мир – це всього-навсього якийсь момент, тому війни неминучі. І справді, як можна говорити про мир серед егоїстичних, позбавлених моралі людей, для яких жага до збагачення і завоювань є звичайною справою? А на думку Гегеля, війни являються складовою частиною правового регулювання міжнародних відносин. Саме війна повинна визначити, яке право повинне поступитися іншому праву.

Однак, так чи інакше встановленням миру закінчувалась чи не кожна війна. Ще Арістотель наголошував на тому, що принцип війни суперечить ідеям права і кінцевою метою війни є мир, тому держава повинна

забезпечити громадянам мир. Мир – це те, чого всі так прагнуть і те, що так складно зберегти. Але, якщо мир – мета будь-якої війни, то навіщо взагалі розпочинати війну? Згідно з Цицероном, мир – це мета лише справедливої війни, а такою він вважав війну, причиною якої є необхідність захисту держави. Несправедлива ж війна – це та, що не була оголошена.

Обґрунтування розділення війн на справедливі і несправедливі ми зустрічаємо і у Гуго Гроція. Гроцій не виражає думки про недозволеність усякої війни, він навпаки визнає цей процес як природний. Справедливою визнається війна, що є відповіддю на правопорушення. Наприклад, Гроцій вважає виправданими воєнні дії, що здійснюються народом з метою самооборони і захисту свого надбання. Такі війни, як вважає вчений, не суперечать природному праву, адже передбачливість і піклування про самих себе не суперечать природі суспільства.

До несправедливих війн Гроцій відносить, насамперед, війни загарбницькі. Він вважає неправомірними напади, що здійснюються одними державами проти інших із егоїстичних міркувань власної користі, заради оволодіння чужими родючими землями та іншими багатствами, з метою підкорення інших народів. Не можна вважати правомірними і воєнні дії, коли, наприклад, до них звертається якась держава через «непевне побоювання» зростаючої могутності сусідів, котрі нічим не виказують своїх агресивних намірів. Якщо причини розв'язання війни не є поважними, тоді навіть, якщо війна була розпочата «в урочистому порядку», усі пов'язані з нею дії "несправедливі за внутрішнім сенсом". Ті, хто розпочав несправедливу війну мають відповідати за її наслідки.

Розглянувши питання про обставини, за яких держава розв'язує справедливу війну, Гроцій зупиняється на припустимих способах ведення такої війни. Він наводить свої думки з приводу того, що дозволене по відношенню до супротивника. Гроцій намагається пом'якшити жорстокість війн. Він радить уникати у війні вбивств, коли для цього є принаймні найменша можливість. Він пропонує виявляти милосердя до тих, хто виступає на боці ворога випадково або примусово. Що стосується людей, невинних ні в чому, то їх Гроцій радить не тільки не вбивати, але й всіляко запобігати створенню таких умов, за яких їхнє життя було б в небезпеці. Війна, за словами Гуго Гроція, несе "великі нещастя". Тому, коли немає впевненості у справедливості війни, що може розпалитися, треба "віддати перевагу миру".

Справедливі чи загарбницькі війни існували і будуть існувати доти, доки існуватимуть суперництво, недовіра і жага слави. Саме в цьому Томас Гоббс вбачав причини походження війн та міжнародних конфліктів. Одні прагнуть закріпити за собою статус "переможця" і таким чином диктувати свою політику іншим, інші, побоюючись своїх сильних сусідів, вдаються до насильства з метою самозахисту, навіть якщо і не було явного посягання на їхню територію. Що ж до тих, хто прагне прославитися, то вони ладні знайти будь-який привід для того, щоб застосува-

ти свою силу, переважно у відповідь на вияв неповаги на їх адресу.

Мета будь-якої війни полягає у бажаному її результаті та у вирішенні завдань, які ставилися державою, чи державами. Зазвичай основне, чого прагне війна, – розгромити державу чи коаліцію суперника, змусити їх прийняти певні політичні умови. Кінцева мета війни включає в себе досягнення низки проміжних завдань, як, наприклад, позбавлення суперника союзників. Зрозуміло, що найвищою метою війни є перемога над суперником.

На рубежі XIX-XX століть війна – це не тільки політичне, а й суспільне явище. В першу чергу воно пов'язане з суттєвою зміною характеру відносин між державами і націями та переходом від застосування ненасильницьких форм і способів боротьби (чи вирішення протиріч) до прямого застосування зброї. Війна є найбільш гострою формою прямого політичного протиборства ворогуючих сторін. Головний засіб ведення війни – збройні сили та інші військові формування. Але разом з тим, на війні використовуються й інші форми боротьби, в тому числі й терористична діяльність на території суперника.

Звичайно, що хід і результат війни, а також форми і способи її ведення залежать від економічних можливостей воюючих сторін, їх наукового та технічного рівня розвитку, морального духу народу та армії, воєнної могутності збройних сил та багатьох інших факторів. На думку австралійського історика Дж. Блейні "війни не починаються, якщо воюючі нації досягають згоди в оцінці своєї відносної могутності, і виникають в тому випадку, коли втягнуті у конфлікт нації розходяться в цих оцінках". Він вважає, що "війна сама по собі – це спір щодо результатів виміру могутності, мир... означає тверду згоду з результатами виміру". Існує сім факторів, за якими традиційно дають судження про державну могутність і за якими вона порівнюється з могутністю інших держав. Якщо якийсь загальний показник могутності однієї нації перевищує противника, а з іншого боку, вірогідний противник теж вважає, що він є сильнішою державою, вірогідність виникнення війни досить висока.

Для другої половини XX ст. притаманне стрімке розширення й поглиблення воєнно-теоретичної проблематики. Після закінчення Другої світової війни традиційні підходи тривалий час продовжували зберігати свою роль, місце й значення в загальній системі знань про війну (збройний конфлікт), отже політологічні концепції утримували домінуючі позиції.

На зламі тисячоліть універсальні політологічні концепції (ліберальні та реалістичні) зазнали якісного переосмислення з огляду бурхливого розвитку часткових політологічних теорій, появи фундаментальних емпіричних напрацювань в галузі національної безпеки і оборони. Відбулася подальша диференціація предмету й напрямків дослідження, з'явилися міждисциплінарні, крос-культурні та інші проекти. Це ще більш ускладнило завдання зведення феноменологічного різноманіття складових практи-

ки збройної боротьби до науково коректної теорії. Міжнародне співтовариство все більше розходилося в розумінні усталених та нових понять й категорій воєнної науки відповідно до світоглядних позицій, специфіки шкіл досліджень. Отже, висунуте на порядок денний завдання розвитку методології системних досліджень стосовно оборонних питань, виявилось нереалізованим, чому значною мірою сприяли надзвичайна динамічність, багатofакторність, складна взаємодія всіх елементів національної, регіональної, глобальної воєнної безпеки. Воєнні теоретики не встигали за практикою збройної боротьби, вони були змушені нестільки передбачати майбутній перебіг подій, скільки констатувати й узагальнювати минулий та поточний досвід. На противагу вимогам життя, тривалий період здійснювалися спроби виведення емпіричних законів (універсальних або лише ймовірнісних), які б фактично пояснювалися теоріями. Останні, в свою чергу, повинні були посилатися на структури або процеси в об'єктах аналізу, відтворюючи логіку намагання дати пояснення фундаментальним причинам, які лежать в основі емпіричних феноменів, напрацювати певні теоретичні принципи. Такий шлях виявився хибним й не приніс дієвих результатів. З іншого боку, з'явилося багато теорій, у яких, навпаки, сконцентрована увага на виведенні внутрішніх принципів без їх емпіричного підтвердження. Однак вони також були нездатні впоратися з динамізмом появи нових викликів, ризиків, небезпек та загроз. Не випадково, що серед критиків, зокрема, різномірного аналізу популярності набула школа "наукового реалізму", найбільш відомими представниками якої в галузі міжнародних відносин вважаються А. Вендт (1987 р.) та Д. Десслер (1991 р.), які обстоюють твердження Д. Юма та І. Канта про неможливість отримання істинного знання причин. Спроба вийти з методологічного глухого кута призвела до появи цивілізаційних теорій воєн (воєнних конфліктів), де місце держави (коаліцій держав) заступила більш широка соціальна спільнота за географічно-культурно-релігійною ознакою чи головним способом виробництва. Вражаючи технологічні досягнення, в тому числі в озброєнні, військовій техніці, призвели до появи цілої групи технократичних теорій насильницьких конфліктів, де особливий наголос робився на класифікації інструментів збройної боротьби. Проте всі вони мали схожі недоліки – обмеженість й неповноту критеріїв аналізу, ігнорування інших важливих факторів соціально-політичної, духовно-культурної взаємодії.

Події в Югославії, Афганістані, Іраку та інші військові конфлікти знову привернули увагу до цих проблем, примушують осмислювати характер війн майбутнього. У сучасній науковій літературі можна зустріти різне трактування терміна «характер війни». Так П. Казарін, наприклад, під характером війни розуміє сукупність показників, властивостей, особливостей і рис, що розкривають її вій-

ськово-політичний, військово-економічний, власне військовий (стратегічний) зміст і зміст інформаційного протистояння [2, с.18].

В. Орехов, та С. Чекінов під характером війни розуміють сукупність найбільш значимих рис, властивостей й особливостей, що докладно розкривають її військово-політичну й стратегічну сторони. При цьому військово-політична сторона війни включає визначення змісту таких елементів: причини війни та характер військових загроз, що передують війні, ймовірні супротивники та їхні політичні цілі, ставлення до війни народу й армії.

Стратегічна сторона війни складається з таких структурних елементів: масштаб і розмах війни, зброя, що застосовується, стратегічна мета та завдання протистояння сторін, способи розв'язання війни, форми й способи ведення воєнних дій, особливості збройної боротьби, погляди на періодизацію війни, а також можлива тривалість війни та очікувані наслідки [3, с.14]. Отже, у сучасному розумінні характер війни – сукупність показників, властивостей, особливостей і рис, що розкривають її різні сутнісні сторони.

У наш час при прогнозуванні характеру можливих війн військові вчені відзначають зростаючу роль «несилових» форм боротьби: економічної, ідеологічної, психологічної тощо, а також інформаційної «війни» (згідно американської термінології), що тією чи іншою мірою притаманне практично всім перерахованим формам [4]. Проте, основною формою боротьби була і залишається збройна боротьба. Збройна боротьба – основний вид протистояння у війнах, військових конфліктах із застосуванням сил і засобів ведення воєнних дій у різних масштабах [5]. А характер, масштаби та способи збройної боротьби значною мірою залежать від засобів її ведення. Нові технологічні досягнення, втілені в ударних та оборонних авіаційних, ракетних та космічних системах озброєння та в поєднанні з новими стратегічними та оперативними концепціями фундаментально змінюють характер і зміст збройної боротьби, погляди на будівництво збройних сил.

У зміні характеру збройної боротьби, як свідчить досвід війн та конфліктів кінця ХХ – початку ХХІ століття, спостерігаються й проявляються такі характерні риси.

Неухильно підвищується питома вага військ, сил і засобів, що діють у повітряно-космічній сфері, стосовно дій в інших сферах збройної боротьби. Наочно це можна підтвердити прикладами з досвіду операції "Буря в пустелі" і кампанії в Югославії. Так, повітряна кампанія в Іраку 1991 року проводилася протягом 38 діб, тривалість наземної фази операції склала всього чотири доби. В ході 78-добової повітряної наступальної кампанії в Югославії угрупованню збройних сил США та НАТО вдалося досягти практично всіх намічених цілей без участі сухопутного угруповання військ [6].

Переміщення епіцентру збройної боротьби в повітряно-космічну сферу, на нашу думку, визначе-

но її особливими положенням і властивостями: по-перше, за своїми просторовими параметрами вона безмежна, а стосовно інших сфер має пануюче положення; по-друге, фізичні властивості повітряно-космічної сфери мінімально впливають на переміщення матеріальних тіл та поширення електромагнітної енергії, що дозволяє досягати високу швидкість та значну дальність польоту, передачі інформації та енергії. У зв'язку із цим змінюються просторові характеристики війни. Воєнні дії набувають усе більшого об'ємного (тривимірного) виміру. Зусилля в таких діях перерозподіляються на користь «вертикальної» (повітряно-космічної) складової.

Така тенденція пов'язана зі збільшенням дальності застосування високоточної зброї та можливістю ефективного його використання для нанесення ударів по об'єктах, що знаходяться в глибокому тилу конфронтуючої сторони. При цьому, з одного боку, війна набуває глобального масштабу, що зумовлено міжконтинентальною досяжністю засобів поразки, широким використанням космічних систем (розвідки, зв'язку, навігації, керування), переносом головних подій воєнних дій у повітряно-космічну сферу. З іншого боку, цілі війни досягаються вирішенням низки завдань на локальному рівні, наприклад адресними ударами високоточної зброї по найважливішим об'єктам супротивника [7].

Театри воєнних дій, або зони відповідальності, нарізані за географічним принципом, втрачають свою значимість, оскільки все більший вплив на результат операцій (бойових дій) здійснює застосування сил і засобів, що дислокуються поза межами театрів воєнних дій.

Змінюються тимчасові параметри війни. Це проявляється, по-перше, у скороченні часу на підготовку до бойових дій (використання мобільних сил і сил негайного (швидкого) реагування, здатних вирішувати завдання без відмобілізування; по-друге, у швидкоплинності воєнних дій, що припускає збір, обробку й використання інформації про супротивника та про свої війська у реальному або близькому до реального масштабі часу та застосування високошвидкісних засобів та систем озброєння [6, с.11-12].

Війна набуває якісно нову складову – інформаційну. Це пов'язане з появою систем озброєння, заснованих на широкому використанні можливостей інформаційних технологій: розвідувально-ударних комплексів, високоточної зброї, зброї на нових фізичних принципах, швидкодіючих систем розвідки, зв'язку та управління, ефективних засобів радіоелектронної боротьби тощо. Інформаційні технології розглядаються провідними країнами світу як основа революційних змін у збройних силах. Можна стверджувати, що досягнення стратегічних цілей у війнах XXI століття буде неможливо без завоювання інформаційної переваги над супротивником [8].

Змінюються умови досягнення перемоги у війні. У військовій теорії та практиці розвинених у військовому плані держав домінуючим стає принцип досяг-

нення військово-політичних цілей війни та збройного конфлікту при мінімальних людських та матеріальних втратах. Відповідно до цього принципу воєнні дії спрямовуються не на захоплення території та знищення живої сили супротивника, а насамперед на підірив його волі та здатності до опору, примус до миру на умовах, що нав'язуються. При цьому удари спрямовуються, в першу чергу, на найважливіші об'єкти військово-економічного потенціалу, державного та військового управління, забезпечення життєдіяльності населення та військ супротивника. Першочерговими військовими об'єктами по яких ударів є розвідувальні, інформаційні й керуючі засоби, засоби ППО, сили й засоби відповідного удару.

У війнах та збройних конфліктах XXI століття максимально широко використовуватимуться сили та засоби повітряно-космічного нападу, далекої вогневої та електронної поразки. Фахівці зазначають, що у зв'язку із цим змінюватиметься послідовність дій угруповань військ збройних сил розвинених країн [9]:

по-перше, спочатку здійснюватиметься ведення інформаційної "війни" з метою завоювання інформаційної переваги над супротивником у комплексі із застосуванням економічних, політичних, юридичних та інших невійськових заходів;

по-друге, внаслідок успіху інформаційної "війни" здійснюватиметься повітряні (у майбутньому повітряно-космічні) наступальні операції, основу яких становлять масові авіаційно-ракетні удари. Вони наносяться по ключових елементах системи державного та військового управління конфронтуючої сторони, її найважливішим економічним об'єктам, угрупованням військ;

по-третє, після досягнення цілей повітряно-наступальної операції (кампанії) можуть бути розпочати операції наземними угрупованнями військ. У той же час аналіз ходу бойових дій у березні 2003 року в Іраку свідчить, що наземні угруповання військ (сухопутні війська, морська піхота) США та союзників вступили в бій з іракською армією практично одночасно з початком повітряної операції. Це стало можливим лише завдяки тому, що іракські повітряні сили та засоби протиповітряної оборони практично не діяли [6]. У цих умовах було ухвалено рішення про проведення повітряно-наземної операції.

У цілому можна відзначити, що сили й засоби повітряно-космічного нападу та оборони стають найважливішим засобом універсального призначення, основною зброєю війн XXI століття, особливо в початковий період війни. Вони здатні самостійно вирішувати у військових конфліктах не лише оперативнотактичні та оперативні, але і найважливіші оперативнотактичні та стратегічні завдання, навіть при застосуванні лише звичайних засобів поразки. Ним притаманні такі властивості, як висока бойова готовність, мобільність, прихованість підготовки до застосування, велика дальність та швидкість дії.

Активне використання повітряно-космічного простору у військових цілях може забезпечити: оде-

ржання повної та достовірної інформації про супротивника в масштабі часу, близькому до реального, та оперативне доведення такої інформації до всіх органів управління та елементів військ (сил); розгортання сил та систем зброї, що сприяють досягненню військових цілей у конфліктах низької інтенсивності з мінімальними втратами та мінімальними збитками для цивільного населення і навколишнього середовища; контроль використання іншими країнами повітряного й космічного простору, а також акваторій океанів та морів; захист національної території та розгорнутих угруповань військ від зброї масової поразки.

Удосконалюються характеристики засобів нападу, які в найближчому майбутньому зможуть діяти в повітряному та космічному просторі. До таких нових перспективних засобів належать балістичні та аеробалістичні ракети, гіперзвукові крилаті ракети, гіперзвукові літаки, повітряно-космічні літаки тощо. Відповідно змінюються вимоги до системи оборони від ударів сил та засобів повітряно-космічного нападу. Така система, навіть за умов звичайної війни, повинна бути комплексною – протилітаковою, протиракетною та протикосмічною, тобто обороною повітряно-космічною.

Зростають вимоги до централізації та якості керування силами та засобами. Це визначається глобальним характером боротьби та підвищеною динамікою дій на суші, морі і особливо, у повітряно-космічній сфері. Перспективні системи керування військами та зброєю сьогодні створюються на основі нових інформаційних технологій, що забезпечує багаторазове збільшення можливостей з керування діями різнорідних сил та засобів, розосереджених на значних відстанях один від одного та від місця їх безпосереднього бойового застосування, значне скорочення циклу керування та надійний захист від удару супротивника [10]. Крім того, зміни в характері збройної боротьби у війнах та збройних конфліктах початку XXI століття призводять до фундаментальних змін основних положень військової стратегії й оперативного мистецтва.

Після воєн у зоні Перської затоки (1991, 1996, 1998, 2003 р.), в Югославії (березень – червень 1999 р.), а також в ході проведення військової операції в Афганістані восени – узимку 2001 р. стало зрозуміло, що США та інші країни союзу НАТО рішуче переходять до воєн нового покоління, до війн майбутнього – безконтактних воєн. Створюється і приймається масово на озброєння практично нова зброя, що не має аналогів. Така зброя не тільки замінює стару, але й цілком змінює характер збройної боротьби та самої війни. В безконтактній війні (війні майбутнього) змінюються форми і способи збройної боротьби і виникають нові принципи військового мистецтва. У промислово розвинутих країнах Заходу активно формується матеріальна військово-технічна база воєн XXI ст., основу якої складають високі наукові технології.

На сучасному етапі військова теорія розробляє

і досліджує, а військова практика інтенсивно перевіряє концепції війн чергового, шостого покоління. Вчені, військові фахівці зазначають, що до таких війн деякі розвинуті країни ймовірно будуть готові вже до 2010 р. [11]. Це дійсно нове покоління безконтактних війн, пов'язане зі ступенем розвиненості держав, і воно суттєво відрізняється від попередніх контактних війн четвертого покоління і безконтактного п'ятого. У війнах нового, шостого покоління вирішальна роль приділятиметься вже не кількості сухопутних військ, не ядерній, а високоточній звичайній ударній і оборонній зброї та зброї на нових фізичних принципах, інформаційній зброї.

Війни цього покоління кардинально відрізнятимуться від попередніх ще і тим, що вся могутність агресора буде функціонально спрямована лише на безумовну поразку об'єктів економіки супротивника шляхом одночасного нанесення наймогутніших інформаційних ударів і масованих ударів непілотованої високоточної зброї різного базування. Почнуть поступово витіснятися, точніше відмирати разом з контактними війнами нинішні численні військові формування сухопутних військ, і остаточно знеціняться не тільки ядерна зброя, але й звичайні збройні сили, що містять кілька видів військ відповідно до сфер їхнього застосування (суша, повітря, море).

Військові вчені зазначають, що масоване застосування звичайної високоточної зброї безконтактним способом по військовим об'єктам, об'єктам економіки держав, що знаходяться на міжконтинентальній дальності від супротивника, здатне паралізувати життєдіяльність будь-якої держави в будь-якому регіоні світу, а при руйнуванні вогне-, вибухо-, хімічно-, радіаційно- та інших потенційно небезпечних об'єктів – викликати екологічні катастрофи планетарного масштабу. Взаємні вогневі та інші види впливу воюючих сторін, головним чином на економічний потенціал, набудуть міжконтинентальних стратегічних масштабів. Буде потрібно завчасно організувати і безупинно здійснювати відповідні заходи не тільки з надійної оборони в загальній системі повітряно-космічної оборони країни, але й з ефективного персонального захисту кожного конкретного об'єкта економіки і якщо така війна все-таки почнеться, то в ході її сторона, що має на озброєнні велику кількість високоточних засобів та могутній розвідувально-інформаційний ресурс, безумовно, буде прагнути наносити удари по об'єктах економіки супротивника, зв'язаних з імовірністю виникнення катастрофічних наслідків за рахунок вторинних факторів. Неодмінно будуть нанесені масовані і вибіркові, адресні удари, насамперед, по засобах відповідного удару (за винятком ракетно-ядерних засобів), по найважливішим ключовим, але техногеннонебезпечним об'єктам економіки на всій території супротивника, оскільки тільки таким шляхом можна швидко й ефективно домогтися стратегічних результатів і перемоги в цілому [12].

Аналіз праць А. Супряги, І. Воробйова та інших

вчених дозволяє до числа найважливіших елементів та характеристик безконтактних воєн віднести [4; 6]:

- універсальну для протиракетної оборони і ведення безконтактних воєн єдину глобальну розвідувально-інформаційну систему космічного базування;
- локальний або регіональний розмах з основними воєнними діями в повітряно-космічному просторі;
- використання розвідувально-ударних бойових систем у формах повітряно-космічно-морських ударних операцій з руйнування економічного потенціалу держави-супротивника, що знаходиться на межі континентальної дальності;
- єдину для всіх стратегічних ударних та оборонних сил геостратегічну координатну систему;
- єдину систему керування всіма бойовими системами, силами і засобами;
- єдині уніфіковані високоточні засоби поразки різної дальності дії повітряного, морського, наземного, а в подальшому і космічного базування, що використовують єдину навігаційну систему для нанесення ударів по будь-якому об'єкту в будь-якому регіоні планети безконтактним способом;
- припинення використання активної радіолокації як у стратегічних ударних, так і стратегічних оборонних силах держав;
- інформаційне протиборство в планетарному масштабі;
- важкий тягар відповідальності держав за оборону та захист власної економіки в таких війнах.

Висновок

Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що характер сучасної війни радикально змінюється, відрізняється від традиційного розуміння. До військ усе більшою мірою висувається вимога багатфункціональності, тобто здатності вирішувати широкий спектр завдань різного рівня в рамках різноманітних бойових дій. У війнах майбутнього, що почнуть повною мірою виявлятися швидше за все після 2015 р., більш істотною стане залежність збройних сил воюючих держав від власних економічних можливостей, ніж від поразки їх супротивником. До існуючої класифікації війн в такому разі слід додати війни за ступенем розвиненості держав, що беруть участь у війні.

Війна – особливо мінлива сфера суспільної реальності, її компоненти ніколи не залишаються

сталими, навіть у короткі проміжки часу. На кожному етапі будь-якого виду військової діяльності виникають нові обставини, що впливають на результат. Тому ще Н. Макіавеллі говорив, що всі мудрі керівники повинні брати до уваги не лише сьогоднішні, але й майбутні труднощі та з усією енергією вживати заходів щодо подолання останніх. Передбачивши наперед, можна легше їх побороти. Натомість запізнिलе лікування може не дати жодного результату, бо «хвороба» стане невиліковною. Видатний державний і політичний діяч ХХ ст. Шарль де Голль свого часу сказав: «Тільки та держава має завтрашній день, яка дбала про нього ще вчора».

Література

1. Клаузевиц К. О войне.: В 2-х т. – М.: Госвоениздат, 1936. – Т. 1 – 442 с.
2. Казарин П.С. Характер войны как категория военной науки // Военная мысль. – 2002. – № 6. – С.15-18.
3. Орехов О.В., Чекинов С.Г. Характерные особенности вооруженной борьбы в войнах и конфликтах последнего десятилетия // Военная мысль. – 2004. – № 10. – С.13-18.
4. Супряга А.В. О войнах XXI века // Военная мысль. – 2002. – № 6. – С.15-18.
5. История войн: В 3-х т. / Авторы составители Н.Н. Головкина, А.А. Егоров, В.П. Подольников. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – Т.1.
6. Воробьев И.Н. Прогноз характера и содержания операций (боевых действий) в войнах будущего // Военная мысль. – 2005. – № 3. – С.2-21.
7. Богданов С.А. Вероятный облик вооруженной борьбы будущего // Военная мысль. – 2003. – № 12. – С.2-7.
8. Зіма І.І., Ніколаєв І.М. Інформаційна війна та інформаційна безпека (огляд думок зарубіжних політологів та воєнних спеціалістів) // Наука і оборона. – 1998. – №1. – С.56-58.
9. Курприянов Г.И. Основные тенденции развития форм вооруженной борьбы в воздушно-космической сфере // Военная мысль. – 2005. – № 1. – С.12-17.
10. Требин М. Информационная война // Журналист. – 2000. – №4-5. – С.14-19.
11. Демидюк А.В., Хамзатов М.М. «Молниеносная война» нового поколения: возможный сценарий // Военная мысль. – 2004. – № 10. – С. 74-78.
12. Богданов С.А. Особенности начального периода войн прошлого и будущего // Военная мысль. – 2003. – № 5. – С.17-19.

Надійшла до редколегії 2.03.2010

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

СОВРЕМЕННАЯ ВОЙНА: ПРОБЛЕМА ОСМЫСЛЕНИЯ ХАРАКТЕРА И СОДЕРЖАНИЯ

А.Ю. Панфилов, В.А. Кротюк

Рассмотрена проблема осмысления характера и содержания современной войны. С использованием исторического материала доказано, что характер современной войны радикально изменяется, отличается от традиционного понимания.

Ключевые слова: современная война, характер и содержание войны.

PRESENT-DAY WAR: PROBLEM OF COMPREHENSION OF CHARACTER AND MAINTENANCE

A.Yu. Panfilov, V.A. Krotiyuk

The problem of comprehension of character and maintenance of present-day war is considered. It is well-proven with the use of historical material, that character of present-day war changes radically, differs from the traditional understanding.

Keywords: present-day war, character and maintenance of war.